

Els aparells domèstics i les xarxes telemàtiques estan transformant radicalment els comportaments en les llars i les relacions familiars. Es pot treballar, comprar, vendre, produir i consumir des del propi domicili. La distinció clàssica entre el privat i el públic es difumina: allò públic envaeix les llars a través dels mass-media, mentre que allò privat i íntim esdevé espectacle i mercaderia per al consum públic.

Sorgeix així una nova forma de cosmopolitisme que gira a l'entorn d'unes residències tecnificades. A més de ser telespectadors del món, podem actuar sobre la realitat des de les nostres cases. Les tecnologies d'interacció a distància generen una nova forma de societat oberta, amb cases interconnectades que trenquen el principi de territorialitat i veïnatge. La cultura de la llar s'internacionalitza. En la ciutat global emergent (Telèpolis, realització de l'ideal kantian d'un estat universal) no només es transformen la informació i les comunicacions; també es modifiquen profundament el diner, la producció, la ciència, la memòria, la intimitat i el temps quotidià.

Per a Hans Jonas l'era tecnològica actual, on el poder humà ha assolit una dimensió i unes implicacions fins ara fantàstiques, reclama una presa de consciència ètica. La real possibilitat de destruir o alterar la vida del planeta exigeix que la magnitud de l'ílimitat potencial tècnic vagi acompanyada d'un nou principi: el de la responsabilitat.

Només essent responsables podrem afrontar qualsevol amenaça dels nous poders que proporciona la tècnica. Només sota aquest paràmetre de responsabilitat pot retornar la

innocència perduda per la degradació del medi ambient, l'explotació dels recursos naturals o els perills de la investigació genètica.

Contra tot utopisme que pretengui sacrificar el present concret en nom d'un ideal futur, Jonas recorda que no és permès experimentar amb la dignitat humana. Tot oblit del present genera un futur degradat. Cada època històrica té sentit per ella mateixa i depèn de l'ús responsable que fem de la nostra llibertat. Només la perspectiva ètica ens permetrà estar a l'alçada dels problemes que la civilització contemporània planteja al nostre temps.

X. Marín

L'autor (que ocupa la càtedra Erns Bloch a Tübingen) creu que tant la filosofia (per desgana) com la ciència (per raons metodològiques) tendeixen a prescindir cada cop més de l'individu. L'amenaça no prové només de la vida real, sinó que la singularitat personal és a punt de desaparèixer també a nivell teòric davant l'envestida de la postmodernitat. L'objectiu principal d'aquest llibre és, doncs, intentar descobrir en el fenomen sociocultural de la postmodernitat els reptes que presenta a la individualitat.

Frank suposa que la postmodernitat no és un fenomen separat de la modernitat, sinó més aviat una fase de la seva evolució en què es pren consciència, de manera aguda i generalitzada, dels seus límits essencials. Seria un estadi autocrític de la modernitat, sobretot en aquells extrems als quals havia arribat en els seus processos de racionalització, en el predomini quasi absolut de l'econòmic, el burocràtic i el científic-tècnic, amb la consegüent fragmentació de les esferes de valors (científica, moral i cultural), i la violenta irrupció de l'individualisme. Extrems, no ho oblidem, tots ells previstos ja per M.Weber i criticats per F.Nietzsche.

Més en concret, l'autor veu un perill en algunes de les propostes dels postmoderns per a aquesta nova fase d'arracionalisme sistemàtic: acceptar definitivament la manca d'un fonament últim; submergir-se en la pèrdua de sentit; assumir el pluralisme dels jocs de llenguatge i dels fragments de sentit; rebutjar els grans relats legitimadors; fer-se càrrec sense nostàlgia de la desaparició de normes universals; insistir en l'estetització de l'existència humana, així

com en el ple alliberament del subjecte fins a l'extrem de perdre's en el present.

Frank observa que la tradició europea ha entès els conceptes d'individu i individualitat de molt diverses maneres al llarg de la seva història. Ni tan sols l'èxit de l'individualisme burgès a finals del XVIII, tan criticat pels postmoderns, resol la qüestió de la unitat semàntica del terme. L'autor creu que la clau es troba en una visió històrica exacta de les relacions que s'han establert entre els conceptes de subjecte, individu i persona.

El seu mètode no és simplement expositiu, sinó que realitza totes les seves anàlisis des d'una actitud dialogant i crítica. Amb rigor i amb un estil que captiva des del primer moment, Frank tracta així un problema amb què tots ens trobem, que és fàcil d'enunciar, però difícil de resoldre.

X. Marín

Vivim un temps en què la llibertat d'informació ha esdevingut una peça clau de tota societat que s'autoqualifiqui de democràtica. Però les crítiques creuades entre el poder polític i l'anomenat "quart poder", així com la cada cop més creixent investigació periodística de la vida privada de les persones, no han aconseguit sinó augmentar espectacularment les exigències de responsabilitat moral de la professió periodística.

En una època on dominen l'ambigüitat i la indefinició, les relacions entre ètica i periodisme són sempre complexes. No és que siguin irreductibles, ja que tota informació legítima ha d'estar impregnada d'ètica. En aquest sentit, l'ètica ha d'exercir una funció crítica davant la praxi periodística, fins i tot quan la informació està investida de legitimitat i es realitza des del paradigma democràtic. Per tant, ningú que cregui que es pot parlar amb sentit de l'ètica defensarà la neutralitat ètica del periodisme.

A partir de l'anàlisi de les deficiències en què es mouen diàriament els professionals en contrastar la seva realitat laboral amb els codis deontològics, s'elabora un conjunt de reflexions teòriques destinades a ajudar a prendre consciència de la influència dels mitjans de comunicació en la formació de la consciència col·lectiva dels ciutadans.

Tan subjecte moral és la persona quan es dedica al periodisme com quan actua en la vida privada. Res no justifica que els valors últims siguin diferents en aquestes dues esferes: es tracta sempre de fer justícia i de respectar la dignitat de cada individu. Per tant, l'autor proposa que la deontologia sigui una assignatura obligatòria per als estudiants de periodisme, per tal que siguin

no només bons periodistes sinó també periodistes bons, és a dir, persones que no visquin d'esquena a l'ètica en la seva activitat, especialment en una societat com la nostra, on el pluralisme extrema els conflictes morals.

X. Marín

Es tracta de la novel·la en què Camus treballava quan va trobar la mort en accident de trànsit. El manuscrit (trobat dins d'una bossa entre les desferres del cotxe) va romandre inèdit fins a la primavera de 1994. Prova de l'interès que ha suscitat la seva publicació són les quatre edicions fetes en mig any.

El fet de ser una novel·la inacabada explica que no estigui perfectament estructurada i revisada, però no hi falta la patètica i pertorbadora bellesa a la qual l'autor ens té acostumats.

Escrita en forma d'assaig, tot fa pensar que el protagonista de l'obra (un nen sense pare, educat per una àvia autoritària en un barri perifèric d'Alger) no és sinó l'excusa per fer una anàlisi atenta, aguda i penetrant de la pròpia infantesa de Camus. Encara més, sembla que tota la càrrega reflexiva de l'autor se centra en la generació que, sorgida de la Primera Guerra Mundial, apareix com a absolutament crítica i desencantada davant les ideologies d'una societat abocada a la destrucció.

Essent Camus algú que coneix la crisi de l'humanisme, reivindica el dret a una rebel·lió personal caracteritzada per la intensitat de la seva consciència del desajustament social i psíquic. L'autor no oblida que la realitat és feta de clarors i foscors però que, tanmateix, la llum (ni que sigui dèbilment) brilla en les tenebres. Tot denunciant l'època que ens ha tocat viure i que convida a la insolidaritat, la irresponsabilitat i la frustració de l'ésser humà, la postura de Camus (més enllà de les etiquetes que el qualifiquen d'existencialista o de profeta de l'absurd), no neix mai de la compassió sinó sempre de l'esperança.

Es tracta, per tant, d'una obra pòstuma però continuadora del procés de maduració personal de l'escriptor, que palesa una fidelitat mantinguda al llarg d'una vida (com diu el tòpic) breu però intensa.

X. Marín

La bioètica (malgrat ser una disciplina molt jove) ha esdevingut un saber, no només important, sinó també urgent, precisament perquè constitueix l'intent conjunt de científics, moralistes i filòsofs de trobar respostes a tot allò que avui sembla fer perillar la vida digna.

Els problemes d'ètica mèdica se susciten i s'agregen des de dos fronts principals: d'una banda, el propi avanç mèdic i les seves noves possibilitats d'intervenció en la vida humana, que plantegen problemes sobre l'abast i els límits d'aquest progrés i, de l'altra, el creixent relativisme que sembla imposar la coincidència de moltes i plurals concepcions sobre la vida-mort humanes.

A partir d'aquí, cal fer un esforç per articular un discurs que ens permeti establir acords sobre el permès i el prohibit pel que fa als problemes morals que generen la medicina i la biologia modernes.

L'autor rebutja, però, la identificació entre els criteris de la bioètica i els principis de l'ètica civil. Creu que, més enllà d'aquests mínims morals compartits per una societat plural i que ens faciliten la decisió en els casos concrets, la raó teològica aporta matisos fonamentals absolutament irrenunciables.

Aquest punt de partida implica una doble tasca: analitzar les diferents propostes de fonamentació dels criteris morals i mirar d'oferir elements d'acció i decisió. El repte és, però, situar-se més enllà del decisionisme curt de mires en què fàcilment pot caure el professional de la salut i de l'abstraccionisme estèril en què sovint s'installa la reflexió ètica. Aconseguir aquest equilibri entre teoria i praxi, com el lector podrà apreciar, no és fàcil.

La primera part inclou un capítol dedicat a l'experiència del dolor (on es troba a faltar una distinció entre el "patiment" entès com a categoria més objectivable i el "dolor" entès com a vivència subjectiva), un altre, sobre les formes d'assistència (on no hi ha una anàlisi detallada de les tècniques de suport psicològic) i un darrer capítol dedicat a la droga, a mig camí entre la bioètica i la moral social. La segona part (dedicada a la mort humana digna) inclou uns capítols sobre l'ocultació de la mort en les nostres societats, els trasplantaments, el suïcidi i l'eutanàsia, en els quals se suggereix que el problema central no consisteix en si una persona pot disposar lliurement de la seva vida, sinó si aquell a qui li demanen està legitimat per a fer-ho.

L'autor assumeix el repte d'estudiar les estratègies a adoptar per evangelitzar una nova cultura i un nou món molt diferents d'aquell on va ser predicada per primera vegada la Bona Nova.

Acompanyant l'exposició d'una avaluació i d'un assaig de resposta teològica, l'obra s'estructura en tres parts:

-Descripció de l'univers de la increença a partir de les variants de l'ateisme característic del segle XIX (Comte, Feuerbach, Nietzsche) i seguint el seu desplegament en el segle XX (cientifisme i pensament dèbil). L'acompanya un balanç de la situació actual espanyola: tradició dialèctica (Tierno, Quintanilla), analítica (Sádaba), ètica (Savater) i metafísica (Trias).

-Desafiaments als quals cal fer front: científista (discussió sobre la racionalitat), antropològic (intel·ligència artificial), ètic (possibilitats i límits d'una ètica no religiosa), ecològic (canvi de paradigma).

-Proposta sobre el perfil de l'Església del futur, basada en la necessitat d'una preparació de l'evangeli que disposi els ànims per a l'anunci cristià a partir de la redefinició de racionalitat, la recuperació de la qüestió del sentit, i el redescobriment de la significativitat de Déu.

L'autor parteix de la premissa que no és fora de lloc una serena i raonable apologia de la fe (allunyada, però, de l'anacrònic discurs apologètic) que mostri les seves virtualitats i potencial humanitzador.

Essent clar que, pel que fa a Europa, la fe ha d'ajustar comptes principalment amb els desafiaments culturals, es dedueix que sortirem de la crisi

en què estem immersos quan ens prenguem seriosament la supervivència de la fe.

En aquest sentit, hi ha una clara desproporció entre els desafiaments que planteja la situació actual (objecte d'estudi a les dues primeres parts de l'obra) i les propostes de la tercera part. Malgrat que l'autor justifiqui la brevetat dels seus suggeriments dient que ja ha anticipat respostes en els capítols anteriors, no es pot evitar la sensació que sembla que estem més capacitats per comprendre les raons de la increença que per donar raó del nostre compromís envers la fe. Malgrat aquest detall, l'autor té clar que hem d'assumir les crítiques antiteistes, però sense falsos complexos d'irracionalitat i de culpabilitat ja que, si ens troba a punt, tota crisi pot ser ocasió de purificació i creixement.

X. Marín

La reflexió científica sobre l'ésser humà demana, si vol ser autèntica, la seva continuïtat en l'especulació filosòfica. La nova antropologia ha esdevingut un saber interdisciplinari, agrupant entorn d'un eix comú les disciplines que estudien les diferents vessants de l'humà. Tot plegat, amb la clara intenció de mostrar que un estudi de l'home no pot reduir-se als coneixements (indispensables, però sempre parcials) de les disciplines científiques. Reivindicant la filosofia en el seu més genuí sentit (pensar allò que s'ofereix per a ser pensat), Sanmartín elabora una antropologia filosòfica concebuda com a especulació sobre l'home que intenta evidenciar el nucli i les dimensions creatives que comporta la vida i els actes humans.

Dens, però clar, el present assaig passa revista als principals corrents filosòfics sobre l'home. Lògicament, l'autor ens ofereix la seva pròpia resposta (madurada a la llum de la fenomenologia de Husserl) al problema de la constitució ontològica de l'home com a realitat personal. S'accepta el fet indiscutible que l'humà és un ésser essencialment perplex, però, alhora, es desmenteix la tesi d'aquells que, com Foucault, sostenen que l'home és en vies de desaparició.

Per tant, es defensa que la legitimitat de la ciència no anul·la l'original posició que el fet de ser humà comporta. El fet de viure com una persona, oberts a l'àmbit de la historicitat i afavorint l'emergència de l'axiològic, ha de ser un principi bàsic de tota antropologia. Més enllà de la contingència i del caràcter atzarós que semblen constituir la nostra biografia, res no pot impedir atendre la dimensió ètica com a neces-

sitat inherent a la vida humana. El reconeixement d'aquesta peculiaritat en tots els éssers humans és també el principi fonamental de l'epistemologia de les ciències humanes que aquí es defensa: no hi ha ciència de l'home que no comenci considerant-lo en totes les seves dimensions, l'ètica inclosa.

Obra lineal en la seva estructura i complexa en el programa que persegueix, mostra com el món propicia l'existència de determinades concepcions morals però, alhora, com destrueix els fonaments que permetrien prendre-les seriosament. Malgrat això, a la base d'aquest escrit hi ha la convicció que és possible integrar corrents de pensament i actituds que solen ser espontàniament considerats com a antitètics, o, al menys, distants i estranys. Així, tenim davant una obra notable per la força de les qüestions, la solidesa del plantejament i l'amplitud dels temes tractats, si bé es tracta de propostes per a pensar que, més que proporcionar respostes, presenten nous problemes.

X. Marín

La successió cada vegada més ràpida de canvis i transformacions que experimenta el nostre món té veritablement quelcom d'irreal en comparació amb les realitats permanents de la nostra vida. De fet, la consciència de l'autèntica realitat pot palesar el poc que canvien les coses justament allí on tot sembla variar de forma radical. Adonar-nos d'això no ha de conduir-nos a recolzar el manteniment de l'ordre (desordre) establert. Es tracta més aviat de modificar la nostra consciència per tal que pugui copsar de bell nou l'inalterable i real rere d'allò que es modifica. No oblidem que només la realitat estable pot definir el marge dins del qual podem planificar-nos i fixar els límits de les nostres possibilitats...

Aplicant això a l'àmbit de la moral (en viu contrast amb el legalisme, l'atenció exclusiva a l'acte puntual i l'individualisme), trobem la qüestió de l'opció fonamental. Tema indefugible en tota teologia moral que, a partir de l'Escriptura, reflexiona oberta a la ciència (especialment a la psicologia).

L'opció fonamental consisteix a responsabilitzar-se del propi ésser, a servir de suport al compromís global amb nosaltres mateixos, fent-nos càrreg de manera conscient i lliure de tots els factors que configuren el dinamisme que ens orienta.

Possibilita que el jo, conscient de la seva realitat i disposant íntegrament de si mateix, es percebi des del nivell més profund de la seva llibertat i emprengui el propi desenvolupament en ordre a l'autorealització autèntica. Esdevé així (més enllà de postures essencialistes o extrensicistes) el fil conductor de les nostres etapes evolutives

que, tot integrant el passat i projectant el futur, s'explicita progressivament en la trajectòria personal a través de les altres decisions que troben en l'opció fonamental el seu motor.

L'Antoni Nello (catedràtic d'antropologia a la universitat Ramon Llull) estructura l'obra en quatre capítols, en el primer dels quals estudia el concepte d'opció fonamental en 10 autors (E.Chiavacci, J.B.Libanio, S.Dianich, D.Capone, J.Fuchs, B.Häring, F.Herráez, M.Vidal, Ph.Delhay i D.Tettamanzi), per passar a continuació a confirmar l'origen del terme en el context de la salvació dels no creients a partir de les anàlisis d'E.Huguery, P.Claes-Bouvaert, P.Thiberghien, J.Maritain, P.Frausen i R.Roubidoux. En els capítols 3 i 4 (molt més didàctics) proposa, respectivament, 13 elements per a la genuïna comprensió de l'opció fonamental a partir del magisteri recent de l'Església, i 24 tesis per a l'ús correcte del terme.

Certament som davant d'una obra on el més important no és l'originalitat sinó contribuir de manera clara a oferir l'estat de la qüestió i, a partir d'aquí, aclarir un tema que, tan aviat pot afavorir una interpretació massa subjectivista de la moral com pot ajudar a descobrir l'estructura de la pròpia responsabilitat.

X. Marín

Malgrat estar editat dins la col·lecció "Diccionarios", no es tracta d'un clàssic diccionari si entenem per això una sèrie d'articles breus sobre teories i autors disposats en ordre alfabètic. Com indica el seu títol, es tracta d'un "Compendi", d'una seriosa i clarificada sèrie de 47 assajos destinats a familiaritzar amb els problemes, els conceptes-claus, les opcions decisives i les conseqüències de les principals interpretacions ètiques.

Contra les pressions científiques i deterministes de l'acció humana, que exclouen la dimensió ètica de la reflexió filosòfica, aquesta obra reivindica el paper que la filosofia està cridada a tenir en el camp de la pràctica normativa del comportament a través de l'elucidació de les intencions, judicis, raonaments, problemes i fonamentacions amb què ha d'enfrontar-se l'ésser humà com a subjecte moral.

En concret, la primera part estudia l'arrel de l'ètica (el seu origen antropològic en l'antiguitat mesopotàmica, egípcia i hebrea), mentre que la segona s'ocupa de les grans tradicions culturals ètiques (índia, budista, xinesa, jueva, cristiana i islàmica). La tercera part fa un ràpid cop d'ull a la història de l'ètica filosòfica occidental (l'antiga Grècia, l'època medieval i l'edat moderna), i la quarta resumeix les teories ètiques normatives en deu articles titulats "¿Cómo debo vivir?" (teoria del dret natural, ètica kantiana, contracte social, egoisme, deontologia contemporània, ètica dels béns "prima facie", conseqüencialisme, l'intrínsecament valuós i l'utilitarisme, la teoria de la virtut i, finalment, la possibilitat de respondre a la qüestió de la norma des d'una teoria dels drets). La cinquena part ("Aplicaciones") tracta problemes con-

crets (pobresa, ecologia, eutanàsia, avortament, sexualitat, relacions personals, igualtat i discriminació, els animals, ètica dels negocis, crim i càstig, ètica política, guerra i pau). La sisena part ("Naturaleza de la ética") aborda els problemes teòrics referits a l'estatut epistemològic (el realisme, l'intuicionisme, el naturalisme, el subjectivisme, el relativisme, el prescriptivisme, la relació ètica-psicologia, la qüestió del mètode en la teoria moral). Finalment, la setena part ("Desafío y crítica") recull cinc articles que miren de respondre a les postures que neguen substantivitat a la reflexió ètica i la volen reduir a altres àmbits de la vida humana (ètica femenina, l'evolució, Marx, ètica i religió, implicacions del determinisme).

Conscients que els problemes, enfocaments i matisos a considerar són in comptables, s'opta amb bon criteri per abordar les qüestions des d'una perspectiva plural i interdisciplinària. Sense defugir el rigor conceptual i la voluntat teòrica, l'obra destaca per la voluntat de no deixar de banda la dimensió pràctica: els nombrosos exemples, la referència d'uns articles a uns altres i l'acurat índex analític faciliten indubtablement el treball del lector.

X. Marín